

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
Тээлинская средняя общеобразовательная школа имени В. Б. Кара-Сала
с. Тээли муниципального района «Бай-Тайгинский кожуун Республики Тыва»

Методиктиг семинар: «Электроннуг
өөредилгэ курлавырын тыва дыл болгаш
чогаал кичээлдеринге ажыглаары».

Тээли 2016

• КИРИЛДЕ

Ниити өөредилгениң Федералдыг Күрүне стандартының негелдези-бile школа бүрүзү бодунун ажылын эде тургузуп, чогаадыкчы доозукчуу хевирлээри болур, а ону чедип алышда, өөреникчилерни янзы-бүрү ажылдарга киришиширип, боттарының школага алган билиин амыдырылга ажыглап билирин чедип алыр.

Амгы үеде шынарлыг болгаш чедимчелиг электроннуг өөредилге курлавырларын (ЭӨК) кылымы дээргэ-ле Россияның өөредилге системазын информатизастаарының кол сорулгазы. Электрониканың хөгжүп туарын кичээнгейгэ ап көөр болза, номнар, сөзүглелдер, саазында чуруктар д.о.ө. өөредилге херекселдериниң орнууга интерактивтиг, мультимедиектиг электроннуг өөредилге курлавырлары калбаа-бile өөредилгеге ажыглаттынар.

2010 чылдың июль 8-те ниитилелдиң информастыг байдалын сайзырадыр Чөвүлелиниң РФ-тиң президентизинин удуртулгазы-бile чөвүлел хуралы болуп эрткен. Аңаа президент өөредилге чорудулгазынче калбаа-бile электроннуг өөредилге курлавырларын нептередир дугайында айтышкыннарны берген.

Электроннуг курлавырларны өөредилге чорудулгазынче нептередиргэ, өөренир чорудулга идепкейжи, кичээлдин өчүнүү бедик, өөреникчилерниң бот ажылының хемчээли хөй апаарынга улуг идигни бээр. Өөредилге чорудулгазы долу үнелиг апарзын дээш, кичээлгэ башкылар электроннуг өөредилге курлавырларының ангы-ангы хевирлерин ажыглаары чугула, чүгэ дизе оларны ажыглаары дээргэ-ле – кичээлдерниң чырык, солун, шынарлыг болгаш чедимчелиг апаары. Бо бүгү чүүлдер өөредилгениң федералдыг күрүнэ стандартында (ФКӨС) көрдүнген негелдelerge дүгжүп турар.

Электроннуг өөредилге курлавырларын тыва дыл болгаш чогаал кичээлдерингэ, класстан дашкаар ажылдарга ажыглалы, ажылдың хевирин, өөреникчилерниң ажылын хөй-хөй талаларлыг болдураг, кичээнгейни оттураг, өөреникчиниң чогаадыкчы чоруун сайзырадыр

Ажылдың чугулазы: тыва дыл болгаш чогаал кичээлдеринге ажыглаар электроннуг өөредилге курлавырлары кылдыр ажыглап болур материалдарны тодарадыры. Электроннуг хевирде материалдарны тыва дыл болгаш чогаал башкылаашкынынга ажыглаар аргаларын тодарадыр.

Ажылдың объектизи: тыва дыл болгаш чогаал башкылаашкыны.

- Сорулгазы: тыва дыл болгаш чогаал кичээлдеринге ажыглаар электроннуг материалдарны тодараадыры.
- Ук сорулганы чедип алышда, **шиитпирлээр айтырыглар**:
- Электроннуг хевирде материалдарның аразындан өөреникчилерге таарымчалыг дидактикиг материалдарны тодараадыры;
- ФКӨС-түн негелделеринге база школа программазынга дүүштүр этнолингвистикиг материалдарны кайы класска, кандыг темага ажыглаарын тодараадыр;
- Ук материалдарны тыва дыл болгаш чогаал кичээлдеринге ажыглап болурунун оруктарын тывары;

- **Теоретиктиг үндезиннери:**
- И.В. Роберттин «Современные информационные технологии в образовании: дидактические проблемы, перспективы использования» [1994] деп ажылдарга даянып кылдынган.
- **Ажылдың практиктиг ужур-дузазы:** Интернет четкизинде болгаш янзы-бүрү хевирде электроннуг материалдар, ында кирген тыва дыл болгаш чогаал методиказының материалдарын кичээлдерге, класстан дашкаар ажылдарга башкының болгаш өөреникчинин ажыл-чорудулгазынга улуг ужур-дузалыг болур.

Электроннуг өөредилге курлавырлары(ЭӨК)
-дээрge Электроннуг хевирде бердинген
өөредилге материалдары болур болгаш
оларның аңғы-аңғы хевирлери: интернет
четкизинде өөредилгеге хамаарышкан
сайтылар, Электроннуг хевирде номнар,
аудио, видео материалдар, чуруктар, тестилер,
презентациялар, схемалар, таблицалар.

Электроннуг өөредилге курлавырларынга кол негелделер:

- 1) педагогиктиг негелделер (дидактика
принциптери, методиктиг негелделер,
өөредилге курузунга теманы шилип
алган барымдаазы, ужур-дузазы);**
- 2) техниктиг негелделер;**
- 3) эргономиктиг негелделер;**
- 4) эстетиктиг негелделер.**

- **Дидактикалык принциптер болгаш дүрүмнөр**
- **Көскүзү.** Өөредилге психологиязында өөренирииниң болгаш делегей көрүүшкүнүнүң аргалары: көөрү, дыңнаары, абстрактыг боданыштыкын аңгылаттынып турар. Көөрү болгаш дыңнаары өөредилгениң кол, чедимчелиг, медээ билип алышының модельдери болур. Электроннуг өөредилге курлавырларында бердинген материалдар аудио, чурук, видео болгаш аңгы-аңгы мультимедиатиг хевирлерге бердинген болур. Ынчангаш олар медээни «диригжидип» көргүзер.

- *Интерактивтии.* Кичээлге өөреникчи дараазында интерактивтиг кылдыныгларны кылган болур: өөредилге материалын көөрү болгаш дыңнаары, электроннуг контентиниң кезектерин ажыглаары, оларны копирование аргазын ажыглаары, медээлиг система-бile ажылдааары, хыналда айтырыгларга харыылаары. Бо чүүлдер өөреникчилерниң тывынгыр, сагынгыр болурунга өөредир.
- *Практиктиг угланышкыны.* Практиктиг мергежилгелер, өөредилге онаалгалары, тест айтырыглары, лабораторлуг ажылдар. Өөреникчилерге күштүг, шынарлыг, бүгү талазы-бile сайзырадыр тренингтерни бээр.

- *Чедимчелиг ажыглалдыг болур.* Бөдүүнүндөн нарынынче, билиишкинден логикаже, билиглерден компетенцияже – материалды бээринин методиказы белен болуп турар. Ук методика өөрениринге таарымчалыг байдалды тургузар – өөредилге башкы-бите азы бот-тускаялаң болур.
- *Эртем талазы-бите шынарлыы.* Эртемниң хөгжүлдезин барымдаалап, коммуникативтиг технологияларны ажыглаар. Оларны ажыглаары дээрge-ле – чаа өөредилге технологияларын тургузары болур.

- **Дес-дараалашикаа.** Башкылаашкын азы бот-тускайланц өөредилгө логиказы –дес-дараалашкак, мурнай болгаш катаптаашкын өөредилгө. Ссылка системазы материалдарже болгаш янзы-бүрү медээ энциклопедияларынче үргүлчү кирер арганы бээр.
- **Модульдуу.** Материал өөредилгө модульдарынга чардынган болур. Микромодульдар кирип турагын демдеглээри чугула. Материалдың модульдуг болуру башкылаашкын биле бот-тускайланц өөредилгени тускай угланышкыныг кылдыр тургузарынга ажыктыг.

- **Методиктиг негелделер:** предметтиң онзагайларынга дүгжүрү, башкылаашкының методиказының онзагайларын өөренип көөрү, чаа шагның методтарын тургузары.
- **Техниктиг негелделер.** Электроннуг өөредилге курлавырларын шынарлыг болгаш чедимчелиг ажыглаар дизе оларның чүгле допчузу эвес, а техниктиг негелделерге дүүшкәэ база кол рольду ойнаар. Ооң кадында дараазында негелделер болур: чиик электроннуг вариантыларның бары (чижәэ, өжүрүп калган чуруктар-бите ажыл), загрузканың дүргени, персоналдың компьютерлерниң янзы-бүрү хевирлеринге ажыглап болуру, дилелге системаларындан кирер аргазы, бедик интерактивтиг чадалы.

- Эргономиктиг негелделер: өөреникчилерниң хар-назын айы-бile болгаш онзагайларын өөренип көөр, оларның делегей көрүүшкүнүн бедидер, өң гаммазын, көстүрүн, билдингирин сагыыр.
- Эстетиктиг негелделерге дараазында билиишкиннер кирер: электроннуг курлавырның эстетиктиг каасталга дүрүмүнгө чагыртыры, чыскаал айы-бile салдынганы, графиктиг болгаш чурук материалдарының көскүзү.

ЭӨК-түүшколага тыва дыл болгаш литература башкылаашкынынга ажыглаарын өөренип көрүп тургаш, ажыл-чорудулга подходунун
принциптеринге даянган бис. Ол принциптер туслузунда өөреникчиниң бодунче уланган болгаш, ону сайзырадыр сорулгаларлыг. Школага тыва дыл болгаш чогаал кичээлдеринге, факультативтерге, класстан дашкаар ажылдарга дараазында ЭӨК-түн хевирлерин ажыглаарын көрүп болур: көргүзүг материалдары (иллюстрациялар, презентациялар, схемалар, таблицалар д.о.ө.), интерактивтиг таблицалар, дүрүмнер, өөредилге словарьлары.

- Тыва дыл кичээлингө өөреникчилерге «*Тыва дыл дугайында*» кирилде беседаны чоргузуп тургаш, тыва дылды чүгле Тыва Республикада эвес, а даштыкыда тываларның база ажыглап турар дылы деп демдеглээш, Россиядан дашкаар тываларның кезээ Моол Арат Республикада (12 мун хире кижи) болгаш Кыдат Улус Республикада (2 мун ажыг кижи) чурттап турар деп чугаалаар. Сонуургалдыг өөреникчилерге ук медээни бот-тускаялаң өөрензин дээш, интернет четкизинде тыва дыл дугайында сайтта (<http://tyvadyl.ru>) тыва дыл дугайында медээни номчуурун сүмелээр.

A screenshot of a website page featuring a collage of black and white photographs. The images include a large statue of a person on horseback, people in a library or bookstore, children looking at books, and a person standing in front of a building with a sign that appears to be in Kyrgyz. Below the collage, there is a horizontal menu bar with several items in Kyrgyz. A dropdown menu is open over the second item from the left, which is also highlighted in a darker shade. The dropdown menu contains three options: 'Тыва дылга хамаарышкан нийти ажылдар' (Tyva dialects - language planning), 'Тыва дылдың диалекттери' (Tyva dialects - dialects), and 'Кыдат тываларының дугайында нийти медээ' (Kyrgyz language in the dugaï - news). The text 'Тыва дыл - быстин дыллыкыс' (Tyva dialect - Bystin's dialect) is also visible near the top of the page.

Тыва чогаал кичээлдеринге интернет четкизинде «Тыванын чогаалчылары» деп сайт.

The screenshot shows a web browser window with the URL pisateli-tuvy.ru. The page title is "Тываның чогаалчылары" (Tyva Chogaalchylary). The header includes language selection (English, Russian, Chinese), navigation links for "Чогаалчылар" (Chogaalchylar), "Программалар" (Programmalar), "Дузапал" (Duzapal), and "Киерер" (Kierner). Below the header, there is a brief description of the site's purpose and its creators. The main content features a map of Tyva with several orange location markers containing numbers 1 or 2, indicating specific locations of the project. The bottom of the screen shows the Windows taskbar with various pinned icons and the system tray.

Сайтты Тываның куруне университеди, Национал школа хөгжүдер институт, республиканың инновациялыг төлөтери күжүн кадыл тургускан.

Түс-тус чогаалчыларның арьннарында тодаргай киржикчилерин айткан.

Сайтты Тываның куруне университединин күсели-бile хандыртыныл турар.

Мегапроектинин директору, автору – Бавуу-Сюрөн Мира Викторовна, тыва филология болгаш нийти дыл эртемнери кафедразының профессору, филология эртемнериинин кандидады, «Тюркология» эртем-өөрөндүгө төвүнүн директору.

Идеяның автору, проектинин координатору – Эренчинова Татьяна Александровна, Национал школа хөгжүдер институттун эртем талазы-бile оралакчызы, педагогика эртемнериинин кандидады.

RU 22:13

Интернетте «Радуга Тувы» деп литературлуг сайтын скриншоду.

The screenshot shows a web browser window with the URL tuvacheleesh.ru in the address bar. The background of the page features a repeating pattern of blue reindeer silhouettes on a white background. The main content area has a blue header with the text 'ДЕТСКИЙ ЛИТЕРАТУРНЫЙ САЙТ' (Children's Literary Site) and 'Радуга Тувы' (Rainbow of Tuva) in large yellow letters. To the right of the title is a stylized sun and rainbow illustration. The header also includes the website address 'TUVACHELEESH.RU'. Below the header is a navigation menu with links: Главная (Home), О проекте (About the project), Контакты (Contacts), Напишите нам! (Write to us!), Редколлегия (Editorial board), Наши друзья (Our friends), and Память любви (Memory of love). A search bar labeled 'поиск...' is located below the menu. On the left side of the main content area, there is a sidebar with several blue buttons containing text links: 'Тувинские сказки' (Tuvan folktales), 'Тувинские загадки, пословицы и поговорки' (Tuvan riddles, proverbs, and sayings), 'Повести и рассказы тувинских писателей' (Stories and tales by Tuvan writers), 'Стихи тувинских писателей' (Poetry by Tuvan writers), 'Литературные дебюты' (Literary debuts), 'Тыва улустын тоопдары' (Tuvan folktales), and 'Писатели Тувы' (Writers of Tuva). Below these buttons is another button labeled 'Учим тувинский язык' (Learn the Tuvan language). The central content area features a large heading 'Бытовые сказки, сказки о животных на тувинском языке и проза Евгении Чульдум' (Folktales, animal stories in Tuvan language, and prose by Evgenii Chul'dum). Below the heading is a paragraph of text in Russian. Further down, there is another section titled '«Радуга Тувы» на тувинском языке!' («Rainbow of Tuva» in the Tuvan language!). At the bottom of the page, a footer note reads: 'Сегодня на летнем литературном сайте «Радуга Тувы» премьера в либретто «Тыва улустын тоопдары»' (Today on the summer literary site «Rainbow of Tuva» the premiere of the libretto «Tыва улустын тоопдары»). The browser taskbar at the bottom shows icons for the operating system and various applications, and the system tray indicates the date and time as 21:31.

- ЭӨК өөреникчиниң чогаадыкчы, шинчилекчи мергежилдерин сайзырадырынга улуг ажыктыг. Ынчангаш школага тыва дыл болгаш чогаал башкылаашкынынга электроннуг өөредилге курлавырларын ажыглаары болгаш сайзырадыры, тургузары, нептередири чугула болур.

Четтирудивис!!!